

АВТОР НА АНАЛИЗА:

Веселин Илиев, главен директор
„Външноикономическо сътрудничество“
тел. 02 932 09 54, e-mail: ierc@bia-bg.com

Българският износ в периода 2001-2015 г.:

- ✓ Страната ни продължава да изнася преобладаващо суровини
- ✓ Налице е недостатъчен ръст на износа на стоки с добавена стойност (от 36 на 30% спада дялът на износа на суровини в периода 2001-2015 г.)

Нарастването на българския износ се дължи 2/3 на ръст в количествата изнесени стоки и 1/3 на ръст в експортните цени, показва анализ на българския износ в периода 2001-2015 г., изготвен от [Центъра за външноикономическо сътрудничество при БСК](#).

Курсът на щатския долар към лева влияе върху износа ни в краткосрочен план - българският износ успява да се адаптира към промените в курса на долара, но с известно забавяне. През разглеждания 15-годишен период курсът на американския долар е имал по-голямо значение за борсовите стоки (суровините) и почти не се е отразявал на стоките с по-висока добавена стойност.

КОЛИЧЕСТВЕНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА БЪЛГАРСКИЯТ ИЗНОС

За 15 години (2001-2015 г.) **българският износ, измерен в щатски долари**, е нараснал 4 пъти, като спад е отбелязан само през 2009 и 2015 г. За сравнение, за същия 15-годишен период ръстът на **световния внос** е 1,6 пъти, като най-големи вносители през 2015 г. са САЩ и Китай. (вж. [Графика 1](#) и [Графика 2](#)).

Водещи пазари за български стоки са Германия и Италия, следвани от балканските ни съседи Турция, Румъния и Гърция. Сериозен ръст бележи износът ни за Китай, Полша, Чехия и Египет, а по-забележимо отстъпление има в износа ни за САЩ и за Македония. (вж. [Таблица 1](#))

По групи стоки (вж. [Таблица 2](#)):

- Изпреварващо се развива износът на електроника и електротехника, като за 15 години той нараства почти 12 пъти и се изкачва от 7-мо на 2-ро място в износната ни листа;
- Също силно се представят: зърнените култури – 13 пъти нараства износът им, маслодайните семена – 12 пъти, фармацевтичните продукти – 11 пъти, стъкло и стъклени изделия – 12 пъти;
- Най-голям ръст бележи износът на транспортни средства и техни детайли – 33 пъти!
- Забележимо над средния ръст имат мед и медни изделия, пластмасови изделия, мебели и осветителни тела, оръжия и муниции.
- Под средния ръст на износа имат изделията от дърво, без мебели.
- Доста по-слабо и със спад се представят стоките в групи „облекла и текстил“ и „желязо и стомана“.

В световен мащаб (вж. [Графика 3](#) и [Графика 4](#)):

- Расте вносът на руди и концентрати, фармация, маслодайни семена, животински мазнини, скъпоценни камъни и метали, торове, какаови изделия, кафе, храни, мед и медни изделия, плодове, фуражи, етерични масла, никел, желязо и стомана.
- По-слабо търсене на световните пазари и дори спад се наблюдава при машини и апарати, транспортни средства, органични химикали, трикотаж и конфекция, рибни продукти, хартия и картон, дървен материал, играчки, памук, тютюн и цигари, книги.

КАЧЕСТВЕНИ ИЗМЕНЕНИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ ИЗНОС

Наблюдава се **ръст на износа на стоки с по-висока добавена стойност** (вж. [Таблица 3](#)). През 2001 г. около **36%** от износа е бил на суровини и продукти с много ниска степен на преработка, преди кризата през 2008 г. – около 33%, а през 2015 г. – **30%**:

- Нефтепродуктите продължават да имат водеща роля в износа, като новите производства водят до ръст в износа на масла от почти 400 пъти.
- Благодарение на по-дълбочинна преработка намалява делът на нерафинираната анодна мед, за сметка на рафинираната катодна.
- Пшеницата и маслодайният слънчоглед имат ръст 15-16 пъти, царевицата – 40, рапица – 110 пъти, но това се дължи на избрания модел за субсидиране в българското селско стопанство.
- Износът на руди и концентрати от благородни метали расте 412 пъти, насочен е към държави с по-ниски екологични и трудови стандарти, където се преработва основно до злато.
- За 15 години медикаментите се изкачват от 11-та на 3-та позиция.
- Износът на изолирани проводници се изкачва от 18 на 7 място и се увеличава 10 пъти. Части за електроапаратура се изкачват от 129 на 10 място с ръст от 42 пъти.
- Прави впечатление нарасналият износ на готови автомобили, който се дължи както на скромното национално производство, така и на ре-експорт на автомобили от висок клас, основно за Германия и, в доста по-малка степен – за Турция.
- Много сериозен ръст има при няколко електронни и електротехнически продукта, хладилници, пластмаси на листа, велосипеди, гумени тръби, телевизори (основно за Италия и след това – за Великобритания).

Основни пазари за стоки с по-голяма добавена стойност са Германия, Италия, Франция, но изделията ни се вграждат там и след това се реализират в целия свят. България може да увеличи износа си за развитите държави, като стане подизпълнител на техните фирми и се включи в глобалните вериги на доставки.

Основните групи стоки и услуги в нашата експортна листа с относително голяма добавена стойност са:

- Компоненти за автомобилостроене и машиностроене като хидравлика, машинни възли, акумулатори, лагери, кабели, електротехнически и електронни изделия, електрически ръчни инструменти;
- Хладилници, фризери и санитарен фаянс; изчислителни машини;
- Някои фармацевтични и медицински изделия;
- Оптични изделия, сензори;
- Някои софтуерни продукти за управление на процеси, игри;
- Любителска радиотехника, сноуборд, велосипеди.

Нарасналата конкурентоспособност се дължи основно на международни компании в България, и по-малко на местни фирми.

Качествените характеристики на българския износ догонват средноевропейските показатели, но недостатъчно бързо. Както и досега, България е лидер в износа на някои нишови продукти. **Такава трябва да бъде и по-нататъшната специализация – продуктова, а не секторна.**

СРАВНЕНИЯ

Сравнението между представянето на България и други държави от Централна и Източна Европа (ЦИЕ) - Хърватия, Чехия, Унгария, Полша, Румъния, Словакия, Словения (Таблица 4 и Графика 5), показва:

- Сравнително еднакъв ръст при износа на зърнени култури и фармация;
- ЦИЕ има значително по-голям ръст при износа на тютюневи изделия, а България - при износа на електроника и електротехника, транспортни средства и части, маслодайни семена и стъкло;
- В ЦИЕ сред водещите 5 групи стоки няма суровини, а в България начело са горивата, медните изделия (трета позиция) и зърното (пета позиция). Никой от ЦИЕ, освен България, не изнася руди и шлаки!
- Сред водещите продукти в ЦИЕ, които не попадат в топ 20 на българската експортна листа, са гумените изделия, оптическа и медицинска апаратура, хартия и картон, кораби, месо, играчки, обувки. (вж. Таблица 5)

Сравнението между България, Румъния и Словакия (вж. Таблица 6 и Графика 6) показва, че:

- България изпреварва Румъния и Словакия по ръст на износа на горива (въпреки, че Румъния има съществени собствени залежи, износьт ѝ на горива е едва на 4 място по значение), конфекция, мебели и осветителни тела, стъкло, алуминиеви продукти.
- Румъния и Словакия имат по-добър ръст при машини и зърно. Освен тези групи стоки, Румъния впечатлява с износа на фармация, транспортни средства, маслодайни семена и тютюневи изделия.
- В Словакия водещите три групи стоки в износа са превозни средства и части за тях, електротехника и електроника (с ръст 13 пъти!), и машини и части. Тези три групи формират 60% от словашкия износ, което е пример за интелигентна специализация.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ...

Големият дял на износа на суровини и стоки с много ниска степен на преработка е показател за **нарушени междутраслови връзки**. Суровините се изнасят не защото навън постигат по-добри цени (обратното!), а защото в България няма купувач за тях.

България е близо до предела си в износа – почти няма какво повече да предложи на външните пазари. Необходими са инвестиции в нови услуги и нови производства на стоки. Необходимо е развитие на хоризонтални кооперации вътре в страната за последваща преработка на продуктите и повишаване на добавената стойност.

Увеличаване на износа с по-висока добавена стойност изисква **държавната подкрепа да се пренасочи към все по-задълбочена и последваща преработка на продукти**. Държавна подкрепа може да се желае и за насърчаване включването на българските производителни в глобалните вериги на доставки.

Пазарът на ЕС не е достатъчно динамичен. За запазване на експортния ръст е необходимо увеличено присъствие на други пазари. С приближаване на Западните Балкани към членство в ЕС ще нараства тяхната конкуренция както на пазарите ни, така и в привличане на качествени инвестиции.

Тенденцията към повишаване на технологичното ниво на производствата ще засили търсенето на средно и висококвалифицирана **работна ръка**. От друга страна, ще се засили излишъкът от неквалифицирана работна ръка.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Таблица 1: Държави, внасящи стоки от България

Място 2015	Място 2001	
1	2	Германия
2	1	Италия
3	4	Турция
4	10	Румъния
5	3	Гърция
6	5	Франция
7	7	Белгия
8	9	Великобритания
9	41	Китай
10	14	Холандия
11	8	Испания
12	18	Полша
13	10	Сърбия
14	13	Австрия
15	11	Русия
16	27	Чешка Република
17	6	САЩ
18	25	Египет
19	12	Македония
20	19	Унгария

Таблица 2: Топ 20 на групи стоки в българския износ, формиращи 74,5% от целия износ за 2015 г.

Група стоки	2001 г.			2015 г.			Ръст 2015/ 2001
	Износ хил. щ.д.	Място	Дял	Износ хил. щ. д.	Място	Дял	
Общо (всички стоки, вкл. ТОП20)	5 113 888			25 693 976			402%
1. Горива, масла, електроенергия	458 679	2	9,0%	2 645 812	1	10,3%	477%
2. Електротехника и електроника	196 470	7	3,8%	2 510 350	2	9,8%	1 178%
3. Мед и продукти	300 655	6	5,9%	2 312 860	3	9,0%	669%
4. Машини и части	319 777	5	6,3%	2 042 754	4	8,0%	539%
5. Зърнени култури	70 350	18	1,4%	974 064	5	3,8%	1285%
6. Облекла, без трикотажните	546 560	1	10,7%	906 543	6	3,5%	66%
7. Фармацевтични продукти	73 595	15	1,4%	896 262	7	3,5%	1 118%
8. Транспортни средства и части	23 125	42	0,5%	788 997	8	3,1%	3 312%
9. Пластмасови изделия	94 831	9	1,9%	743 922	9	2,9%	684%
10. Трикотажни облекла	362 957	3	7,1%	680 970	10	2,7%	88%
11. Маслодайни семена	45 654	25	0,9%	611 942	11	2,4%	1 240%
12. Мебели и осветителни тела	72 985	16	1,4%	595 202	12	2,3%	716%
13. Руди, шлаки, пепели	29 628	32	0,6%	537 136	13	2,1%	1 713%
14. Изделия от желязо и стомана	77 030	13	1,5%	474 219	14	1,8%	516%
15. Оръжия и амуниции	68 533	20	1,3%	458 853	15	1,8%	570%
16. Желязо и стомана	354 089	4	6,9%	456 036	16	1,8%	29%
17. Стъкло и изделия	30 054	32	0,6%	391 375	17	1,5%	1 202%
18. Тютюн и изделия	58 820	21	1,2%	388 982	18	1,5%	561%
19. Алуминий и продукти	56 660	23	1,1%	365 463	19	1,4%	545%
20. Изделия от дърво, без мебели	86 595	12	1,7%	352 843	20	1,4%	307%

Таблица 3: Стоки, които България изнася за над 100 млн. щ. д.

Стока	2001			2015			Ръст 2015/ 2001
	Износ хил. щ.д.	Място	Дял	Износ хил. щ.д.	Място	Дял	
Общо (вкл. изброените)	5 113 888			25 693 976			402%
Горива от нефт	452 341	1	8,8%	1 712 785	1	6,7%	279%
Рафинирана мед	52 768	15	1,0%	1 178 023	2	4,6%	2132%
Медикаменти в дози	65 801	11	1,3%	804 222	3	3,1%	1122%
Нерафинирана анодна мед ↓	218 190	2	4,3%	780 925	4	3,0%	258%
Пшеница	37 730	22	0,7%	653 213	5	2,5%	1631%
Електроенергия	0		0,0%	486 057	6	1,9%	
Изолирани проводници	43 834	18	0,9%	485 925	7	1,9%	1009%
Нефтени масла	1 033	355	0,0%	403 730	8	1,6%	38983%
Маслодаен слънчоглед	25 338	38	0,5%	403 380	9	1,6%	1492%
Части за електроапаратура	7 293	129	0,1%	312 471	10	1,2%	4185%
Мъжки костюми и панталони ↓	144 938	5	2,8%	307 031	11	1,2%	112%
Руди на благородни метали	683	423	0,0%	282 362	12	1,1%	41241%
Пътнически автомобили	1 241	334	0,0%	258 942	13	1,0%	20766%
Дамски костюми и поли ↓	206 269	3	4,0%	244 264	14	1,0%	18%
Мебели за сядане	26 862	36	0,5%	240 984	15	0,9%	797%
Хладилници и фризери	14 339	69	0,3%	232 420	16	0,9%	1521%
Медни руди	27 207	34	0,5%	228 567	17	0,9%	740%
Слънчогледово масло	10 736	87	0,2%	226 510	18	0,9%	2010%
Цигари, пури	10 911	86	0,2%	226 432	19	0,9%	1975%
Ел. превключватели под 1000 V	13 787	73	0,3%	223 425	20	0,9%	1521%
Царевица	5 339	167	0,1%	214 541	21	0,8%	3918%
Амониев карбонат	1 814	284	0,0%	214 029	22	0,8%	11699%
Бисквити, вафли, паста	16 975	59	0,3%	209 373	23	0,8%	1133%
Мед на листа под 0.15mm	67	67	0,0%	184 000	24	0,7%	274527%
Интегрални схеми	6 807	139	0,1%	178 757	25	0,7%	2526%
Двигатели	20 901	51	0,4%	173 307	26	0,7%	729%
Ел. резистори	552	451	0,0%	166 814	27	0,6%	30120%
Клапани вентили, кранове ↓	54 119	14	1,1%	165 343	28	0,6%	206%
Пръти от желязо или нелегирани стомани	12 618	81	0,2%	162 494	29	0,6%	1188%
Сурово олово	35 057	24	0,7%	159 720	30	0,6%	356%
Ел. акумулатори	19 027	54	0,4%	159 394	31	0,6%	738%
Мебели и части	31 231	25	0,6%	149 957	32	0,6%	380%
Пластмаси на листове и плочи	7 619	119	0,1%	149 586	33	0,6%	1863%
Ел. табла	2 164	268	0,0%	143 886	34	0,6%	6549%
Велосипеди	2 588	249	0,1%	143 161	35	0,6%	5432%
Суров тютюн	40 416	20	0,8%	142 907	36	0,6%	254%
Тръби от гума	1 218	337	0,0%	142 252	37	0,6%	11579%
Суров цинк ↓	68 530	10	1,3%	136 582	38	0,5%	99%
Замразено птиче месо	23 809	46	0,5%	136 562	39	0,5%	474%
Минерални торове ↓	54 617	13	1,1%	135 776	40	0,5%	149%
Трактори	4 437	190	0,1%	135 341	41	0,5%	2950%
Пластмасови опаковки, капачки	11 824	82	0,2%	132 636	42	0,5%	1022%
Медни пръти и профили	7 609	120	0,1%	125 650	43	0,5%	1551%
Телевизори и монитори	758	405	0,0%	125 634	44	0,5%	16474%
Съклен амбалаж	23 777	47	0,5%	124 314	45	0,5%	423%
Дамски костюми и поли	24 598	42	0,5%	124 185	46	0,5%	405%
Плоско валцовани желязо и стомана ↓	190 839	4	3,7%	122 052	47	0,5%	-36%

Ел. трансформатори	15 358	64	0,3%	120 717	48	0,5%	686%
Части за двигатели	7 440	125	0,1%	119 301	49	0,5%	1504%
Телекомуникационна апаратура	4 075	196	0,1%	118 469	50	0,5%	2807%
Части за машини ↓	40 373	21	0,8%	116 080	51	0,5%	188%
Тениски и блузи ↓	84 056	6	1,6%	115 263	52	0,4%	37%
Стъклена посуда	2 932	238	0,1%	113 989	53	0,4%	3788%
Части за обувки ↓	73 420	8	1,4%	113 530	54	0,4%	55%
Рапица семена	963	363	0,0%	106 777	55	0,4%	10988%
Храна за животни	14 470	68	0,3%	106 042	56	0,4%	633%
Колективни игри	322	530	0,0%	105 208	57	0,4%	32573%
Пуловери ↓	72 173	9	1,4%	104 683	58	0,4%	45%
Шоколад	4 457	189	0,1%	103 530	59	0,4%	2223%
Сирене	18 702	57	0,4%	102 184	60	0,4%	446%
Дамски трикотаж ↓	79 421	7	1,6%	101 632	61	0,4%	28%
Стоманени тръби и профили	8 826	107	0,2%	100 716	62	0,4%	1041%

Таблица 4: Динамиката на износа на стоки, които са в ТОП 20 за България – сравнение с ЦИЕ

Група стоки	България			ЦИЕ		
	Дял	Място	Ръст 2015/2001	Дял	Място	Ръст 2015/2001
Общо (вкл. изброените)			402%			364%
Горива, масла, електроенергия	10,3%	1	477%	3,5%	6	288%
Електротехника и електроника	9,8%	2	1178%	16,1%	2	406%
Мед и продукти	9,0%	3	669%	0,8%	24	371%
Машини и части	8,0%	4	539%	14,8%	3	400%
Зърнени култури	3,8%	5	1285%	1,0%	17	1247%
Облекла, без трикотажните	3,5%	6	66%	1,1%	16	23%
Фармацевтични продукти	3,5%	7	1118%	2,4%	9	950%
Транспортни средства и части	3,1%	8	3312%	16,1%	1	581%
Пластмасови изделия	2,9%	9	684%	3,8%	4	485%
Трикотажни облекла	2,7%	10	88%	0,8%	22	128%
Маслодайни семена	2,4%	11	1240%	0,4%	38	546%
Мебели и осветителни тела	2,3%	12	716%	3,6%	5	257%
Руди, шлаки, пепели	2,1%	13	1713%	0,0%	85	149%
Изделия от желязо и стомана	1,8%	14	516%	2,9%	7	277%
Оръжия и амуниции	1,8%	15	570%	0,1%	66	745%
Желязо и стомана	1,8%	16	29%	2,2%	10	221%
Стъкло и изделия	1,5%	17	1202%	0,8%	23	164%
Тютюн и изделия	1,5%	18	561%	0,7%	27	1280%
Алуминий и продукти	1,4%	19	545%	1,5%	13	263%
Изделия от дърво, без мебели	1,4%	20	307%	1,8%	12	225%

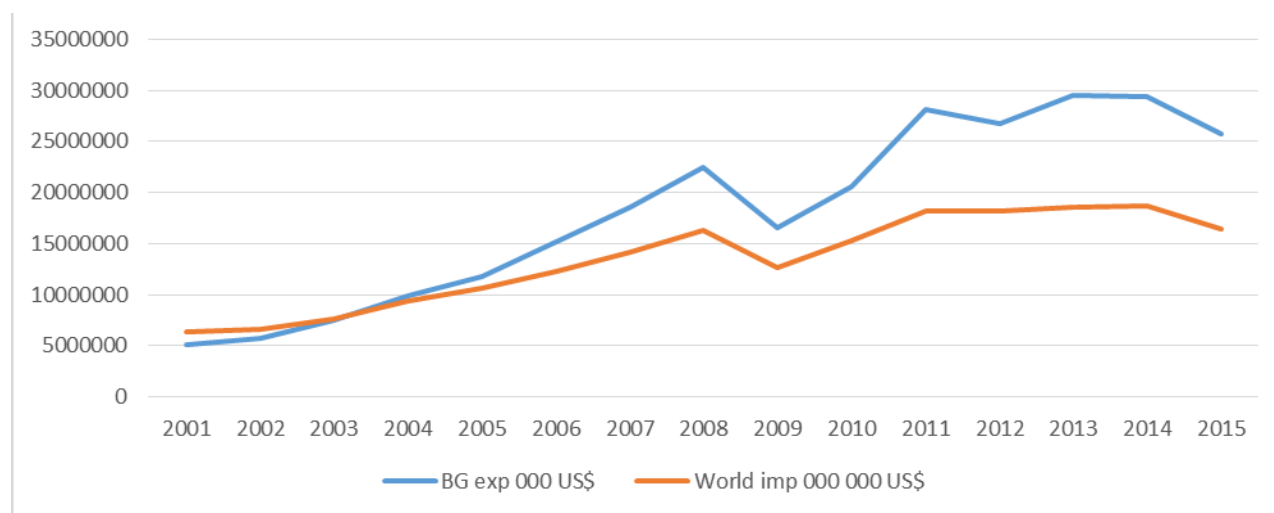
Таблица 5: Динамика на износа на стоки, които са в топ 20 за ЦИЕ, но не са в топ 20 за България

Група стоки	България			ЦИЕ		
	Дял	Място	Ръст 2015/2001	Дял	Място	Ръст 2015/2001
Гума и изделия	1,0%	25	558%	2,4%	8	590%
Оптическа, медицинска и др. апаратура	1,1%	21	895%	1,8%	11	627%
Хартия, картон и изделия	0,9%	27	533%	1,3%	14	161%
Кораби и плаващи съоръжения	0,0%	79	35%	1,1%	15	137%
Меса и карантии	0,7%	35	241%	1,0%	18	562%
Играчки, спортни артикули	0,9%	31	1119%	0,9%	19	532%
Обувки и части за тях	0,9%	29	48%	0,8%	20	140%

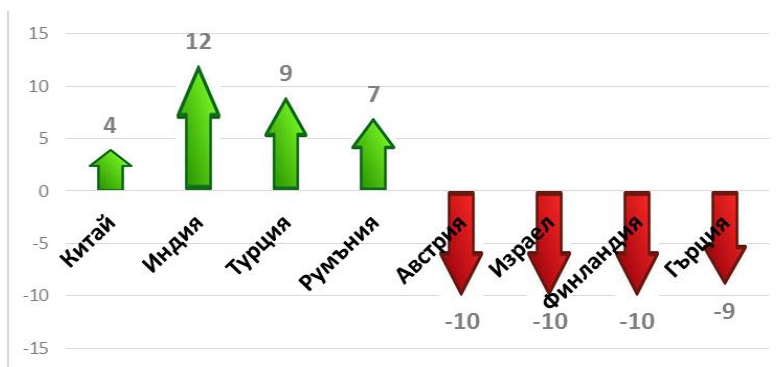
Таблица 6: Динамика на износа на групи стоки, които са в ТОП20 за България – сравнение между България, Румъния и Словакия

Група стоки	България			Румъния			Словакия		
	Дял	Място	Ръст 2015/2001	Дял	Място	Ръст 2015/2001	Дял	Място	Ръст 2015/2001
Общо (вкл. изброените)			402%			432%			496%
Горива, масла, електроенергия	10,3%	1	477%	4,7%	4	305%	3,7%	5	237%
Електротехника и електроника	9,8%	2	1178%	17,1%	1	939%	20,5%	2	1216%
Мед и продукти	9,0%	3	669%	0,4%	32	248%	0,5%	23	735%
Машини и части	8,0%	4	539%	10,8%	3	855%	12,2%	3	670%
Зърнени култури	3,8%	5	1285%	3,7%	7	3195%	0,5%	21	4690%
Облекла, без трикотажните	3,5%	6	66%	3,7%	6	10%	0,7%	19	26%
Фармацевтични продукти	3,5%	7	1118%	1,6%	17	9473%	0,7%	18	481%
Транспортни средства и части	3,1%	8	3312%	14,5%	2	3486%	27,4%	1	768%
Пластмасови изделия	2,9%	9	684%	2,1%	13	708%	3,1%	7	478%
Трикотажни облекла	2,7%	10	88%	1,3%	20	16%	0,8%	16	246%
Маслодайни семена	2,4%	11	1240%	1,6%	19	1893%	0,3%	35	408%
Мебели и осветителни тела	2,3%	12	716%	4,0%	5	359%	2,0%	9	284%
Руди, шлаки, пепели	2,1%	13	1713%	0,1%	62	131%	0%	70	435%
Изделия от желязо и стомана	1,8%	14	516%	3,0%	10	405%	2,3%	8	320%
Оръжия и амуниции	1,8%	15	570%	0,2%	51	n.a.	0,1%	61	570%
Желязо и стомана	1,8%	16	29%	2,5%	11	112%	4,2%	4	200%
Съкло и изделия	1,5%	17	1202%	0,2%	43	56%	0,7%	17	192%
Тютюн и изделия	1,5%	18	561%	1,7%	16	10672%	0%	88	-85%
Алуминий и продукти	1,4%	19	545%	1,8%	14	286%	1,5%	10	252%
Изделия от дърво, без мебели	1,4%	20	307%	4,0%	5	359%	1,1%	13	161%

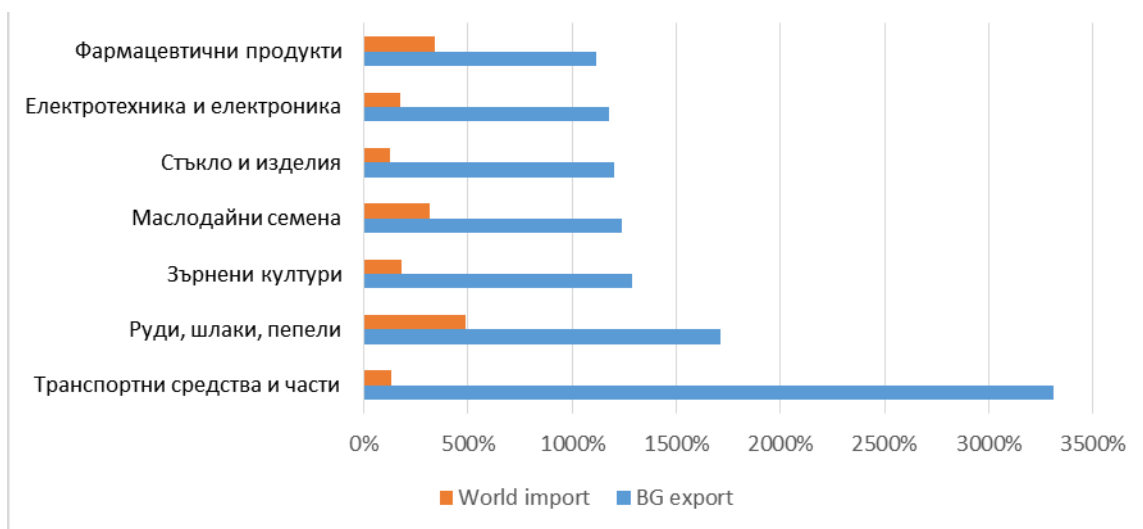
Графика 1: Тенденция в световния внос и износа на България

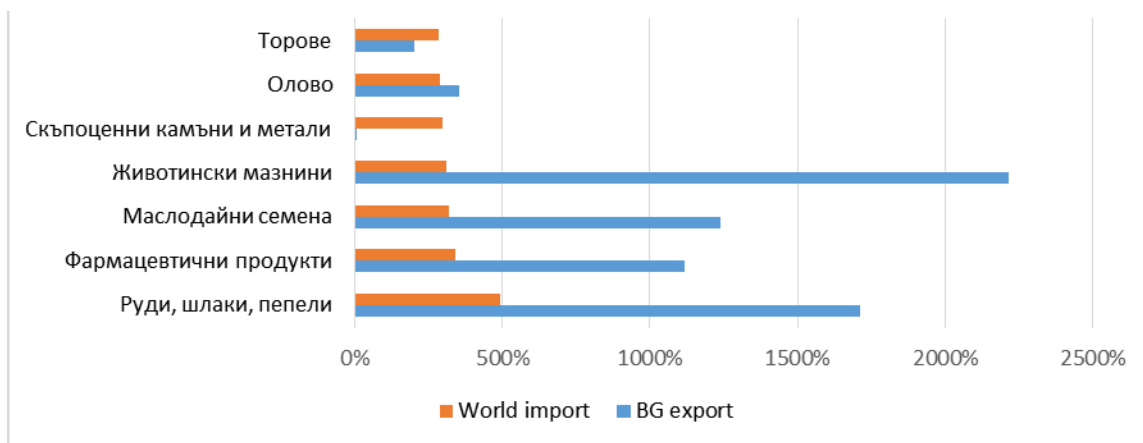
Графика 2: Степен на промяна в ранглистата на вносителите, 2001-2015 г.

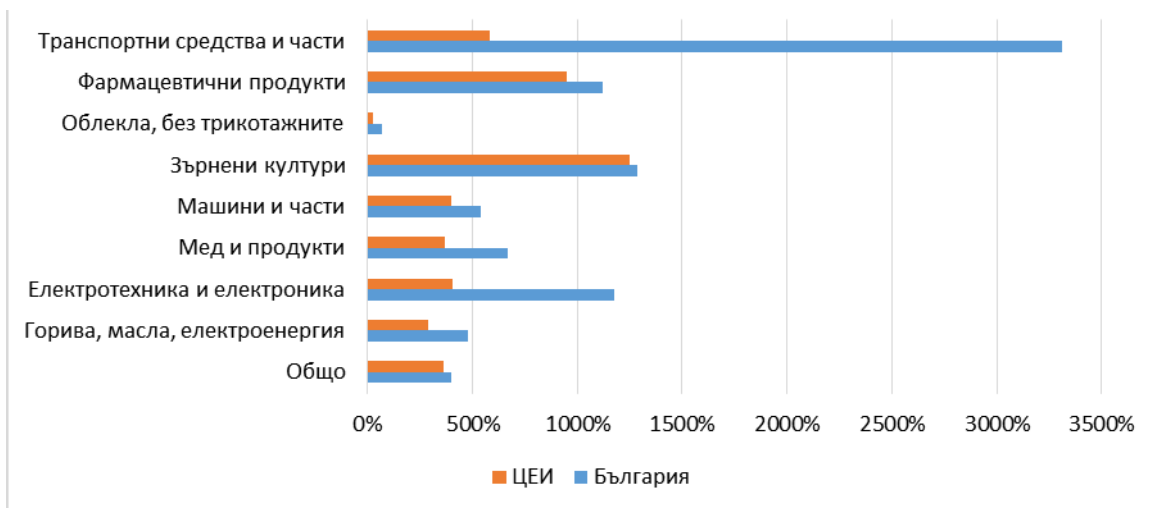
Графика 3: Топ 20 на групи стоки в българския износ – сравнение със съответния ръст на световния внос (2001 – 2015 г.)

Графика 4: Групи стоки с най-голям ръст на световния внос и съответния ръст на българския износ (2001 – 2015 г.)

Графика 5: ТОП 8 по важност за България стоки – сравнение с ЦЕИ по ръст на износа

Графика 6: ТОП 5 групи стоки в износа на България, Румъния и Словакия

